

Antonio Gramsci: Devrimci değil, reformist bir miras

Çeviri: Sena Aydın

Aşağıda okuyucularımızla, İtalyan komünizminin kurucularından Antonio Gramsci'nin doğumunun 130. yıldönümü vesilesiyle Sosyalist (El Socialista) gazetesinin Nisan 2017 tarihli 347. sayısında yayımlanan bir yazıyı paylaşıyoruz. Bu yazı aynı zamanda, yayımını sürdürdüğümüz "Pandemi ve kriz karşısında sosyalist strateji" dosyamız kapsamında da okunmalıdır zira Gramsci'nin "hegemonyayı" merkeze koyan reformist stratejisi, bugün küresel çapta hala öncü sektörlerin kafasını karıştırmayı sürdürmektedir.

***

İtalyan devrimci Gramsci, 27 Nisan 1937'de 46 yaşındayken hayatını kaybetti. Erken ölümü, Mussolini'nin hapishanelerinde yıllarca maruz kaldığı kötü muamelenin bir sonucuydu. Gramsci 1926'dan itibaren (neredeyse ölümüne kadar) hapisteydi. 1921'de, eski sosyalist kanattan ayrıldıktan sonra İtalyan Komünist Partisi'nin (PCI) kuruluşunda yer aldı. *Hapishane Defterleri* Gramsci'nin en önemli çalışmalarından biriydi. Marksizme yaptığı katkılar, Marksizmi yorumlara biçimleri nedeniyle dünya solu içerisinde bir tartışma konusu oldu.

Hapishane Defterleri, yazıldığı orijinal dilde bile içerdiği belirsizlikler ve çelişkilerle dolu olduğundan hep çeşitli şekillerde yorumlandı. Savaş sonrası yıllarda, bu metinler güçlü İtalyan Komünist Partisi'nin ve diğer Avrupalı komünistlerin çoğunun ideolojik temellerini oluşturuyordu. Bu örgütlerin hepsi son derece reformistlerdi ve hepsi de Stalin'in ve Sovyetler Birliği'ni yöneten bürokrasinin uydularıydı. *Hapishane Defterleri*, Arjantin'de ilk kez 1950'li yıllarda Héctor Agosti önderliğindeki Komünist Parti'ye bağlı bir grup entelektüel tarafından İspanyolca çevrilerek yayımlandı.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından, SSCB ve Stalinist aygıtın dağılmasından sonra, Gramsci'nin metinlerinin çoğu "Marksizmi yeniden yorumlama" arayışı içerisindeki solun çeşitli kesimleri tarafından "kurtarıldı." Gramsci bu şekilde, neo-reformizmin, Chavizmin, Castroculuğun tüm varyantları, otonomistler ve hatta Troçkizmin belirli kesimleri (özellikle Ernest Mandel) tarafından sahiplenildi. Ve tüm bunların sonucu olarak da üniversitelerde ve üniversitelerin dışında "farklı" ve "açık" bir Marksizm olarak yeni bir referans ve tartışma kaynağı haline geldi.

Gramsci gerçekte kimdi ve çalışmalarını nasıl yorumlamak gerekiyor?

Her şeyden önce söylenmesi gereken Gramsci'nin dürüst bir devrimci ve anti-faşist bir komünist olduğu ve sosyalizm mücadelesinin ufkunu kaybetmeksizin kötü hapisane koşullarına dayandığıdır. Ancak bu, onun siyasi ve teorik kafa karışıklıklarını ve hatalarını inkâr etmemiz gerekir anlamına gelmez.

Gramsci'nin, Lenin'in ölümünden sonra, Troçki'nin önderliğindeki muhalefetin aldığı pozisyona karşı Stalin ile Üçüncü Enternasyonal'in çoğunluğu tarafından 1924'ten itibaren benimsenen anti-Marksist "tek ülkede sosyalizm" anlayışına bağlı kaldığı göz ardı edilemez. Bu hem politik hem de teorik olarak yanlış bir tutumdur. Ancak Gramsci, Stalin'in ve onun kliğinin bürokratizmini ve suç yöntemlerini destekleme anlamında asla bir Stalinist olmadı. Sol Muhalefet liderlerine yapılan kötü muamelelerin tehlikeleri konusunda Moskova'ya bir mektup gönderdiği de biliniyor. Gramsci, aynı zamanda savunduğu faşizme karşı birleşik savunma cephesini onaylamayan ve Stalin tarafından 1928-1933 yılları arasında yükseltile sözde "üçüncü dönem" sekterizmine de karşı durdu. 1935'te hatalı bir şekilde "halk cephelelerini," yani iktidara gelmek adına Stalinizmin sosyalist reformistler ve "demokratik" burjuvaziyle siyasi işbirliğine yönelmesini destekledi. Gramsci sekiz yılını hapiste geçirdi; 1934'te zaten oldukça hastayken ev hapsine geçirildi. Yani Sovyet aygıtının bürokratikleşme sürecine ve karşıdevrimci dönüşümüne yakından tanık olamadı.

Ancak tüm bunlar, Gramsci'nin fikirlerinde yanlış olduğunu düşündüğümüz olgulara işaret etmeyi bırakmamız gerektiği anlamına gelmiyor. Gramsci'nin çalışmalarının analizinde yeterince titiz olmak için önce şu soruyu cevaplamamız gerekiyor: Gramsci'nin çalışmaları esasen doğru muydu yoksa hatalı analizler mi içeriyordu? Bizim açımızdan Gramsci'nin fikirleri esasen hatalıdır ve reformist pozisyonlar içermektedir. Çalışmalarının içerdiği belirsizlikler, savaş sonrasında Stalinizmine ve Duvar'ın yıkılışı sonrasında neo-reformistlerine hizmet etmiştir. Bu hatalı tutumlar, Gramsci'nin hapisane döneminin öncesinde kaleme aldığı metinlerde de mevcuttur.

Gramsci'nin başlıca hatalarından biri, belki de faşizmin zaferinin baskısı nedeniyle, Rus devrimi örneğinin Orta ve Batı Avrupa ülkelerine uygulanamayacağı şeklindeki yorumudur. "Rusya'da devrime yapılan saldırılar karşısında gösterilen doğrudan ve kitleleri sokağa döken kararlılık, Orta ve Batı Avrupa'da, kapitalizmin üstün gelişiminin yarattığı tüm siyasi üstyapılar nedeniyle çok daha karmaşıklaşıyor ve kitlelerin eylemini daha yavaş ve daha ihtiyatlı hale getiriyor. Dolayısıyla bu durum, devrimci bir partinin Bolşeviklerin ihtiyaç duyduğundan çok daha karmaşık ve çok daha cesaret verici bir taktik izlemesini gerektiriyor." (1) Bu tanım Gramsci için temel olacaktı. Burada Bolşeviklerinkinden farklı başka bir "stratejiden" söz ediyordu. Zaten bu yüzden Troçki ve "sürekli devrim" teorisiyle çok sert bir şekilde tartışmaktaydı. Bu çatışmalardan yola çıkarak, "hareket savaşı" (1917 Rus devrimi) ile "mevzi savaşı" (İtalya ve Batı'da) arasındaki ünlü askeri karşılaştırmasını geliştirecekti. Ve bu şekilde daha çok entelektüel ve daha az sınıfçı konumlara ve perspektiflere doğru kaymaya başlayacaktı.

Faşizmin zaferine karşı iki farklı bilanço

Gramsci, İtalya'da faşizmin zaferine dair Lenin ve Troçki önderliğindeki Üçüncü Enternasyonal'inkinden farklı bir bilanço öne sürdü. Bu bilanço, eserlerinin takipçileri tarafından çok az dikkate alınmaktadır.

Üçüncü Enternasyonal'in 1922'deki IV. Kongresi şöyle diyordu:

“Muzaffer bir devrim için nesnel koşullar sağlanmıştı. Yalnızca öznel faktör, yani devrimci bir parti eksikti [...] Eski Sosyalist Parti [...] kendisini her adımda felç eden reformist unsurları barındırıyordu. [...] İşçi sınıfına ihanet etmemek adına hiçbir yol öne sürülmedi” (İtalyan sorunu üzerine karar, 1922).

Gramsci'nin ise tam tersi bir tanımı vardı. Onunki politik değil, akademik bir tanımdı, çünkü ona göre yenilgi PSI'nin (İtalyan Sosyalist Partisi) “tek bir kitap bile yazmamış” olmasından kaynaklanıyordu: “Mücadele sürdürdükleri alanı tanımıyorlardı [...] Sosyalist Parti, otuz yılı aşkın bir süredir İtalya'nın sosyo-ekonomik yapısını inceleyen tek bir kitap bile yazmadı.” **(2)**

Troçki'yle farklılıkları

Gramsci, Rus Devrimi ile Avrupa'daki devrimler arasındaki karşıtlığı savunan pozisyonundan Troçki'yi ve onun sürekli devrim teorisini sorguladı; yani, “aşamalı” devrimi ve burjuva kesimlerle hükümet kurmayı reddeden teoriyi.

*“Troçki'nin hareketin sürekli karakterine ilişkin ünlü teorisinin, ulusal yaşamın yapılarının embriyonik ve gevşek olduğu ve birer 'siper' veya 'kaleye' dönüşemediği bir ülkedeki genel ekonomik-kültürel-sosyal koşulların politik bir yansıması olup olmadığını göreceğiz.” **(3)***

Gramsci, başka bir yerde de şöyle diyordu:

*“Eski mekanizmanın bu modern biçiminin teorik zayıflıkları, dogma olarak sunulan genel geçer bir tahminden başka bir şey olmayan ve gerçekler karşısında bile kendi kendini çürüten sürekli devrim teorisi altında kılık değiştirmiş olarak ortaya çıkmıştır.” **(4)***

Hatalı kategoriler

Bu noktadan itibaren, *Hapishane Defterleri*'nde de Marksizm ve onun sosyal sınıflara ilişkin açık tanımları açısından hatalı kategoriler geliştirdi. Örneğin, "devlet-sivil toplum" ilişkisinin ağırlığı; farklı sınıfların rolünü belirtmeksizin "tarihsel bir blok" ve "hegemonya inşa etme" ihtiyacı gibi. "Pozisyon savaşı" ve "uzun vadeli kültürel değişim" hakkındaki görüşlerinden hatalı bir "pasif devrim" kavramı türetti. Gramsci şöyle diyordu: "Pasif devrim kavramı bana sadece İtalya'ya değil, aynı zamanda bir dizi reform veya ulusal savaşlarla, Jakoben tipi radikal bir politik devrim yapmaksızın devleti modernleştiren diğer ülkelere de tam olarak uyuyor gibi görünüyor." (5)

Radikal bir değişim olmaksızın, Rusya'daki Ekim deneyiminden ve sınıfsal bir yaklaşımdan yoksun bir devrim olasılığını öne sürdüğünü düşünürsek, Gramsci'de reformist bir vizyon olduğu oldukça açık olarak görülüyor. Bütün bunlardan yola çıkarak Gramsci neoreformizme kayıyor; işçi ve halk iktidarı için verilen mücadeleyi inkâr ederek onun yerine "tabandan iktidar inşa etmeyi" koyuyor; bunu yaparken işçi sınıfını "sivil toplum" ile ikame ediyor ve "tarihsel bloğu" da, "hegemonyayı" ele geçirmek için burjuvazi ile paylaşılan çok sınıflı siyasi birlikler, halk cepheleri ve "sol" hükümetler olarak tanımlıyor. Gramsci'nin yazılarındaki tüm bu muğlaklıklardan, 20. yüzyılda eski komünist partiler yararlandı ve aynı muğlaklıklar şimdi 21. yüzyılda neo-reformistler tarafından kullanılıyorlar.

Dipnotlar:

(1) Togliatti, Tasca, Terracini ve diğerlerine mektup (Viyana, 2 Şubat 1924), *Gramsci, Escritos*, Cilt 2, s.201, aynı zamanda *Cuadernos de la cárcel*, Cilt 2, s.216.

(2) *Escritos de Gramsci*, 1923, s.168-169).

(3) *Cuadernos de la cárcel*, Cilt 2, s.865-6. Alıntı: Perry Anderson, 1978, *Las antinomias de Antonio Gramsci*, s.22-23.

(4) *Cuadernos de la cárcel*, Cilt 5, s.157. Alıntı: Daniel Campione, 2007, *Leer Gramsci*, s.103.

(5) *Cuadernos de la cárcel*, Cilt 2, s.216.

***

EK

Gramsci'nin hayatı

Gramsci, 1891'de Sardunya Adası'nda doğdu. 1911'de İtalyan Sosyalist Partisi'ne (PSI) katıldı. Rus Devrimi'nin zaferi ertesinde, 1919 yılında PSI Üçüncü Enternasyonal'e katılmak istedi. Aynı yıl faşist hareket de kuruldu. Rus Devrimi'nin yankıları, işçi hareketinin devrimci yükselişi olarak İtalya'ya da yansıdı. 1919-1920, özellikle Torino ve Milano'da, otomobil endüstrisinde çalışan işçilerin fabrikaları ele geçirerek "işçi konseyleri" kurma hareketlerine sahne oldu. Gramsci bu sürece derinden dahil oldu. 1921'de PSI ile III. Enternasyonal arasında farklılıklar ortaya çıktı ve bu, reformist çoğunluğun kopuşuyla sonuçlandı. Bordiga ve Gramsci başkanlığındaki devrimci azınlık, Ocak 1921'de PCI'yi kurdu. Nisan 1922'de, PSI faşist hareketle bir "barış paktı" imzaladı. Bu, işçi hareketine büyük bir darbe vurdu ve Ekim 1922'de gerçekleşen Roma Yürüyüşü'nden sonra Benito Mussolini başbakanlığa atandı. 1924 yılında Gramsci, PCI'nin ulusal milletvekili ve genel sekreteri seçildi. Ocak 1926'da Fransa'nın Lyon kentinde düzenlenen PCI Kongresi'nin temel belgelerini Gramsci yazdı. Kasım ayında, Mussolini hükümeti tarafından önce parlamenter dokunulmazlığı kaldırıldı, daha sonra tutuklandı. Faşizm giderek konsolide oldu. Gramsci

hapishanedeyken 500'den fazla el yazması mektupla *Hapishane Defterleri*'ni kaleme aldı. 1933'te sağlığı kötüleşti. 1934'te şartlı tahliye ile bir kliniğe yatırıldı. 1937'de tam tahliyeyle özgürlüğüne kavuştuğunda neredeyse ölmek üzereydi. Mektupları, 1964'ten ölümüne kadar PCI genel sekreteri olan Palmiro Togliatti tarafından, ilk kez İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde 1947 yılında derlenerek basıldı.